

Antikvarisk utredning

Rosenlunds herrgård

Rosenlund

*Ljungarums församling i Jönköpings kommun
Jönköpings län*

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Byggnadsvårdsrapport 2005:25

Bo E Karlson, Mattias Sörensen

Antikvarisk utredning

Rosenlunds herrgård

Rosenlund

*Ljungarums församling i Jönköpings kommun
Jönköpings län*

Rapport: Bo E Karlson, Mattias Sörensen. Grafisk design: Anders Gutehall.
Jönköpings läns museum. Box 2133. 550 02 Jönköping Tel: 036-30 18 00. E-post: info@jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från
Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2005

Innehåll

Inledning.....	5
Historik.....	6
Rosenlundsområdet	6
Rosenlunds herrgårdsområde	7
Det centrala herrgårdsområdet.....	9
Huvudbyggnaden.....	11
Fasaderna och taket	11
Förändringar	12
Interiören och planlösningen	13
Huvudvåningen	13
Källarvåningen	14
Vindsvåningen.....	15
Skyddsvärda delar	15
Flygelbyggnaden	17
Uthus, tidigare brygghus	18
Byggnadens kulturhistoria och miljövärde.....	19
Tekniska och administrativa uppgifter	20
Referenser.....	20
Tryckta källor	20
Otryckta källor.....	20
Arkiv.....	20

Bilagor

- Bilaga 1 Ritningar
- Bilaga 2 Rumsbeskrivningar

Figurer

Figur 1 Utdrag ur ekonomiska kartans blad.....	4
--	---

Rosenlunds herrgård och Rosenlundsområdet. Utdrag ur ekonomiska kartans blad Huskvarna 7E1b 1993.

Rosenlunds herrgård vid Vätterstranden strax utanför Jönköpings stad. Utsnitt av Jonas Carl Linnerhielm 1790 som visar staden med dess omgivningar från Dunkehalla mot öster. Linnerhielm besökte Rosenlund 1788 och skrev "nu får vacker åbyggnad av så lyckliga proportioner, att den verkligen har anseende. Utsikten är skön och vidsträckt". Akvarellen tillhör Jönköpings läns museum.

Inledning

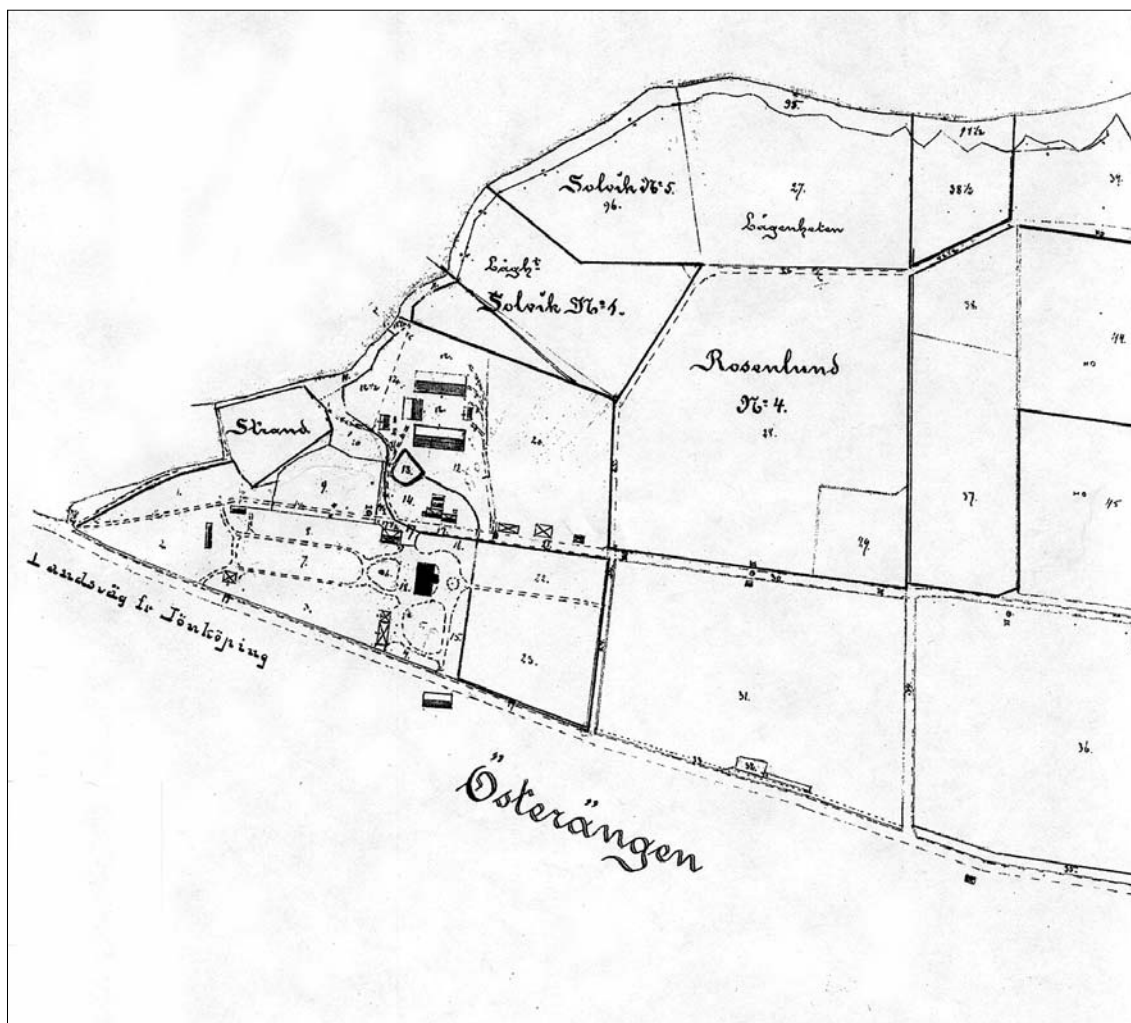
Jönköpings läns museum har på uppdrag av Tekniska kontoret i Jönköpings kommun utfört en antikvarisk utredning om Rosenlunds herrgård i Jönköpings kommun. Utredningen är beställd med anledning av kommunfullmäktiges beslut att försälja herrgårdsbyggnaderna och fullmäktige har gett Tekniska kontoret i uppgift att handlägga detta ärende. Utredningen vill ge en sammanfattande dokumentation av byggnadernas historia och förändringsskeden och beskriva kulturhistoriska värden och identifiera särskilt skyddsvärda delar.

Utredningen är utförd av 1:e antikvarie Bo E Karlson och antikvarie Mattias Sörensen vid Jönköpings läns museum. Bo E Karlson har varit projektansvarig och sammanställt den historiska bakgrunden, inledningen och medverkat i beskrivningsdelen. Mattias Sörensen har utfört dokumentationen och utfört plan- och rumsbeskrivningar.

Historik

Rosenlundsområdet

Bostadsområdet Rosenlund i Jönköping stadsplanerades 1913. Det utgör idag ett bostads- och industriområde med parkstråk främst mot norr och med utställningsområden mot öster. Området låg i äldre tid omedelbart öster om Jönköpings stads område. Det är uppbyggt på mark som i dess norra del tillhörde Rosenlunds herrgård. De delar av Rosenlund som ligger söder om nuvarande Huskvarnavägen har tillhört kronan och utgjort utjordar till kronoegendomen Ryhov och kallades Mellan- och Österängen. Österängen kom senare att kallas Österängens gård och dess områden kom på 1940-talet att till stor del ingå i nuvarande stadsdelsområdet Österängen. Söder om dessa områden omfattar Rosenlund idag delar som ingått i Jönköpings stads östra jordar.

Karta 1904 över den centrala delen av Rosenlunds herrgård. Markerna sträckte sig vidare österut. I den centrala gårdsanläggningen är byggnaderna utmärkta och även gångarna i parken. Kartan är upprättad av C. O. von Gedda. Stadsbyggnadskontoret.

Området har brukats under förhistorisk tid och är intressant ur arkeologisk synpunkt. I områdets västra del finns en bevarad bronsåldershög, Lustigkulle. Det förekommer bland annat uppgifter från 1600-talet om ett höggravfält, förmodligen från järnåldern, som rasat ner i Vättern. Lämningar av bostadshus från järnåldern har nyligen framkommit vid arkeologiska undersökningar. Rosenlundsbankarna ingår i ett arkeologiskt intressant stråk. Området har även en geologiskt mycket intressant historia. Rosenlundsbankarna är idag naturreservat.

Rosenlunds herrgårdsområde

Den Norra delen av Rosenlundsområdet kallades under 1600- och 1700-talet för Höga gärde. Det utgjordes av ängs- och betesmarker och tjänade även som utflyktsmål för stadens ungdomar vilket studenten Nicander har skildrat i en akademisk skrift på 1670-talet. Området tillhörde kronan och var i äldre tid avsatt som underhållsjord främst för Jönköpings slott.

Flygfoto över Rosenlunds herrgård och Rosenlundsområdet från väster i slutet av 1930-talet. Från vänster Huskvarnavägen och intill denna den centrala parken med herrgårdsbyggnaden. Till vänster om denna gårdens ekonomibyggnader och ladugårds- och stallängor som var i bruk ännu på 1940-talet. Längst ut mot Vättern ligger Solviks villaegendom med trädgårdsmästeri. Vidare mot öster den framväxande villastadsdelen omgiven av gårdens tidigare åkermarker. Gårdens östra del upptas idag av Elmia-området med utställningshallar. Här finns även konserthus, arena.

Fram till år 1741 tillhörde marken kronan, då det överläts till överdirektören vid Jönköpings gevärsfaktori Fredrik Ehrenpreus som underhållsjord för faktoriets på vissa villkor. Faktoriets kom att på 1790-talet ändra sitt namn till Husqvarna faktori. År 1786 skiljdes från ängen ett därpå uppodlat torp – Rosenlund om 65 tunnland till dåvarande hovrättsrådet och senare vice presidenten i Göta hovrätt Gustaf Mauritz Posse. Detta skedde med utbyte av annan jord. Posse var gift med en dotter till Göran Ehrenpreus som var son till Fredrik Ehrenpreus. Egendomen utökades 1794 då baronen mot förbindelse att utföra vissa anläggningar och planteringar erhöll ytterligare mark. Till gården arrenderades från 1808 och under trettio år framåt de söder om landsvägen belägna stora områdena som tillhörde kronan och låg under Ryhov som då var landshövdingarnas tjänstegård och som periodvis tjänade som landshövdingresidens. De utgjordes av Mellan- och Österängen som då bestod av fem torp. Dessa områden var även senare under sambruk med Rosenlund. Gården var i släktens ägo med ytterligare tre olika innehavare fram till 1894 då den köptes av vice häradshövdingen Gustaf Lindman. Vice presidenten G M Posse var en mycket aktiv lantbrukare och Rosenlund blev en mönstergård som fick stor uppmärksamhet. Denna tradition fördes sedan vidare i släkten.

Rosenlunds herrgård inköptes 1906 av Jönköpings stad, men den centrala herrgårdsanläggningen och en del andra markområden undantogs. I markköpet ingick inte herrgårdsbyggnaden och de byggnader som låg i parken och drygt nio hektar mark var undantagen. De fastigheter som redan tidigare var avstyckade Strand, Solvik nr 1 och nr 5 samt Annedal 1, ingick inte heller. En överenskommelse fattades med staden i vilket den tidigare ägaren arrenderade delar av den försålda jordbruksmarken samt vissa ekonomibyggnaderna. Efter G. Lindmans bortgång år 1936 köpte staden herrgården och den resterande marken.

Gården drevs, trots stora avstyckningar för bebyggelse under 1900-talets förra hälft, fram till 1940-talet som en jordbruksgård och delar av den brukades ännu på 1950-talet.

Ägarlängd:

1786–1827	Gustaf Mauritz Posse, vice presidenten i Göta Hovrätt, gift med Gertrud F Ehrenpreis
1827–1843	Mauritz Posse, vice presidenten i Göta Hovrätt (son till Gustaf Mauritz Posse)
1843–1878	Kapten Carl Johan Ridderstedt, senare hustrun, (måg till Mauritz Posse)
1878–1894	Hovrättsrådet A F V Ekerman, senare hustrun (arv, hustrun var brorsdotter till Ridderstedt)
1894–1936	Häradshövding Gustaf Lindman (förvärv genom köp)
1936–	Jönköpings stad och senare kommun

Hyresgäster i herrgårdsbyggnaden:

1942–1967	Uthyrd som privatbostad. Främst till direktören vid Stab Axel Brandin.
1960-talets slut	En kort tid ungdomsgård. Förslag framfördes vid flera tillfällen senast 1969 att inreda byggnaden som representationslokaler för Jönköpings stad och kommun.
1971–2005	Uthyrd som skollokaler till Rosenlunds – Ädelfors folkhögskola.

Rosenlunds herrgård från väster 1818. Den vita herrgårdsbyggnaden omges av parken och till höger avbildas den rödfärgade magasinsbyggnaden. De lägre byggnaderna till vänster tillhör det tegelbruk som låg nedanför herrgården vid Vätterstranden. Delförstoring av en akvarell av W. M. Carpelan som visar utsikten från Östra kapellet mot Visingsö och Rosenlund. Tillhör Jönköpings läns museum.

mittför allén till den centrala parken. Öster och söder om den centrala herrgårdsanläggningen vidtog sedan åkermarker. Före herrgårdens anläggande hade dessa varit av mera begränsad omfattning och stora röjnings- och anläggningsarbeten hade sedan ägt rum.

Av herrgårdsanläggningen återstår idag den centrala parken med huvudbyggnaden och flygelbyggnaden. Övriga byggnader i parken har rivits under 1900-talet. Av det centrala parkområdet har i dess västra del ned mot staden avstyckats ett par tomter i början av 1900-talet kring den genomgående vägen och dess anslutning till landsvägen.

Den tidigare fruktträdgården öster om parken utgörs idag av Rosariet. I denna uppfördes i början av 1900-talet en stallbyggnad, efter det att gårdens marker sålts till staden. Den är ett resultatet av ändrade funktioner i den då avstyckade herrgårdsanläggningen. Stallbyggnaden har senare om- och tillbyggs. Den har under 1900-talet haft en rad olika funktioner. Idag används den som café- och samlingslokaler och lokaler för parkförvaltningen.

Uthusbyggnaderna norr om den centrala parken och den tidigare genomgående vägen har rivits och området är utlagt till parkmark kring den tidigare ravinen där det även fanns en damm. Den norr därom liggande ladu- och stallgården låg kvar med flera av sina byggnader ännu på 1940-talet men revs då. Detta området hade redan i början av 1900-talet i stadsplanen utlagts till bostadsområde. På samma sätt var det med området norr om fruktträdgården, nuvarande Rosariet, där det varit en köksträdgård och där det utmed vägen legat ett statarbostadshus med tillhörande uthusbyggnader. Dessa byggnader revs omkring 1950. Till herrgårdsanläggningen hörde även den stora magasinsbyggnaden, senare kallad Fröladan, som låg söder om landsvägen- Huskvarnavägen. Den flyttades på 1940-talet till Lilla Sanna och har senare rivits. Norr om herrgårdsanläggningen avstyckades på 1890-talet villaegendomen Solvik, vars huvudbyggnad är bevarad. På Solviks område låg tidigare även ett trädgårdsmästeri norr om villaparken. Det revs på 1970-talets början.

Huvudbyggnaden

Huvudbyggnaden är uppförd 1786–1788 och är ett timrat envåningshus med suterrängvåning i sten. Övervåningen är uppförd i liggande timmer och fasaden är reveterad för att efterlikna ett stenhus. Det höga brutna och valnade taket är täckt med skiffer och har frontoner på långsidorna och gavlarna. Huvudingången är förlagd till den övre våningen med en stentrappa och huvudfasaden vänder sig mot gårdsplanen med inkörsvägen och allé från den tidigare landsvägen. Gårdsplanen sluttar sedan mot sidorna och gavlarna. Gavlarna har i suterrängvåningen ingångar på båda sidorna.

Fasaderna och taket

Huvudvåningen har på långsidorna nio fönsteraxlar och mot ingångssidan en gångport med en portal i trä. Portalens överstycke markeras med en platta med året 1788 och den kröns av en urna i trä med järnornament. De reveterade fasaderna är målade med vit kalkfärg och har varit vita sedan huset byggdes. Till porten löper en trappa i sandsten från byggnadstiden med ett vilplan försett med bänkar. Trappan har ett enkelt järnräcke med rundjärn som tillkom på 1900-talet. Portalen markeras av mittfrontonen på taket nedre fall och har tre mindre fönster mot vinden. Den reveterade slätputsade fasaden är indelad med rustikband i hörnen och mellan de båda yttersta fönsteraxlarna. Mittpartiet markeras även genom ett svagt framskjutande parti som närmast är en putsmarkering. Denna indelning finns även på parksidan och gavlarna.

Huvudbyggnadens fasad mot gården med huvudingången. Foto 2005.

Fönstren är höga och dess karmar försedda med tvärposter. De består av fyra bågar varav den nedre ursprungligen varit försedd med tvärspröjs. De övre bågpåren är från byggnadstiden och försedda med tidstypiska beslag. De nedre bågpåren är utbytta mot hela rutor. Bågarna är målade i engelskt rött och

karmen i grått. Fönsteromfattningarna består av i väggen infällda släta karmar av ek som har sparats ut och målats. Fönstren mot parksidan har senare försetts med konsolburna överstycken i trä. Taket bärs upp av en rikt profilerad taklist i trä. Taket är klätt med skifferplattor från byggnadstiden av grått skiffer. Frontonerna på långsidorna har en indelning med ett rikt listverk. Fönsterbågarna är blyinfattade och mittfönstren har snidade omfattningar dekorerade med blad- och blomgirlander.

Huvudbyggnadens fasad mot parksidan med souterrängvåningen. Foto 2005.

Souterrängvåningen är spritputsad och målad i mörkare gul färg. Den avgränsas mot den övre våningen av en profilerad list i sandsten. Hörnen markeras av om lott lagda sandstenskvadrar. På den lägre sidan finns gluggar till källarummen och de har på utsidan luckor av järn. På gavlarna finns på varje sida ingångar med dubbeldörrar till källarvåningen. Mot parksidan har fasaden en fönsterindelning med åtta fönsteraxlar och i mittpartiet en dubbeldörr. Denna dörröppning tillkom på 1940-talet och tidigare fanns här endast ett murparti. Fönstren är kvadratiska med två fönsterbågar som har en mittspröjs.

Förändringar

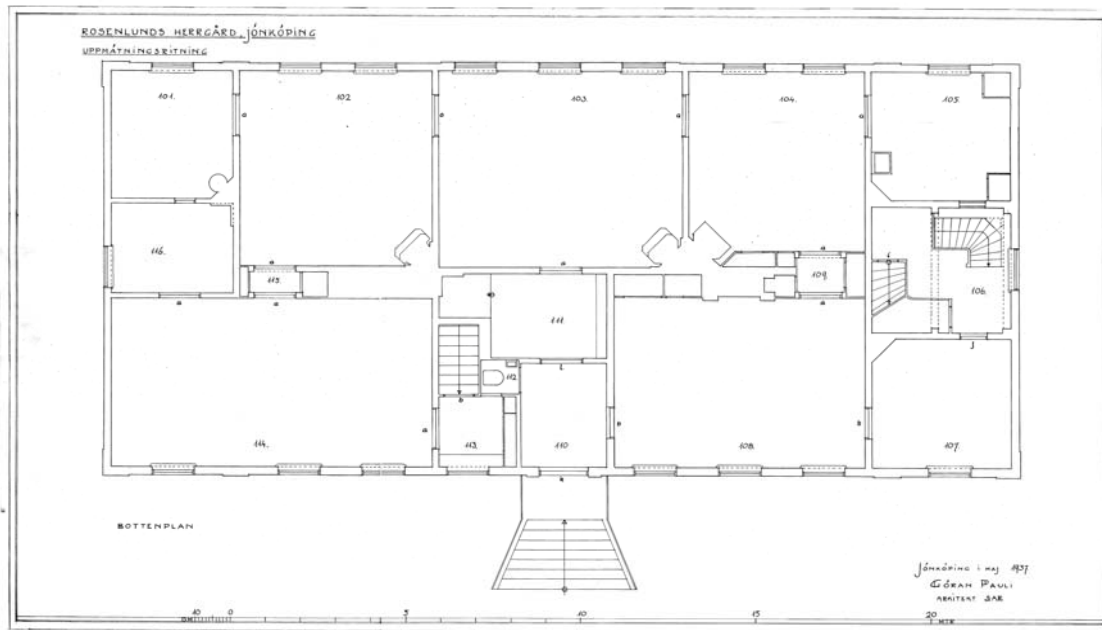
Fasaderna har genomgått en del mindre förändringar. Den ursprungliga färgsättningen var en vit kalkfärg på de slätputsade ytorna och på putsrustiken. Sockelvåningen var avfärgad i en mörkare ton förmodligen i gult eller grått. Reveteringen är gjord på ett underlag av på timret påspikade tegelplattor s k reveteringstegel. På ingångssidan är huvuddelen av reveteringen av hög ålder vilket framkom vid restaureringen 1971, då den största delen av reveteringen förnyades på gavlarna och parksidan, baksidan. Våningsbandet i sandsten kan från början ha varit målat. Takfoten av trä var förmodligen från början gråmålad. Fönsterindelningen är ursprunglig och dess omfattning i trä kan ursprungligen ha varit målad i grått. Karmarna är till största delen från byggnadstiden. Mot parksidan har fönstren försetts med överstycken i trä som främst tjänat som stöd för markiser. Fönsterbågarna i det nedre bågparet har bytts ut. Innanfönstren har fått en närmast fast montering och dessa har till stor del sin rutindelning på det nedre bågparet bevarad. Bågarna var från början målade i grått och har senare målats i engelskt rött. Portalen i trä med sitt överstycke är från byggnadstiden och är idag målat i brun färg och har ursprungligen troligen varit målat i grått. Dubbeldörrarna är till en del ursprungliga men ombyggda troligen på 1890-talet då bl a de gjutna portgallren tillkom. Taket har en ursprunglig skifferbeläggning,

vilken till stor del har lagts om och underpanelen har till en del förnyats. Souterrängvåningens spritputs har till en del förnyats.

Fasaderna och taket är som helhet mycket välbevarade. Den enda förändringen av fasaderna är upptagandet av en ingång i parksidans mittaxel, vilket skedde på 1940-talet.

Interiören och planlösningen

Byggnaden består av två våningsplan och en vind. Dess ursprungliga funktion har varit som bostadshus för en familj. Den övre våningen är huvudvåningen med sällskapsrum och sovrut. I källarvåningen finns mot öster en rad källarvalv och källarutrum med träbjälklag. I den västra delen förstugor, bostadsrum, beredningsrum och kök som alla har träbjälklag.

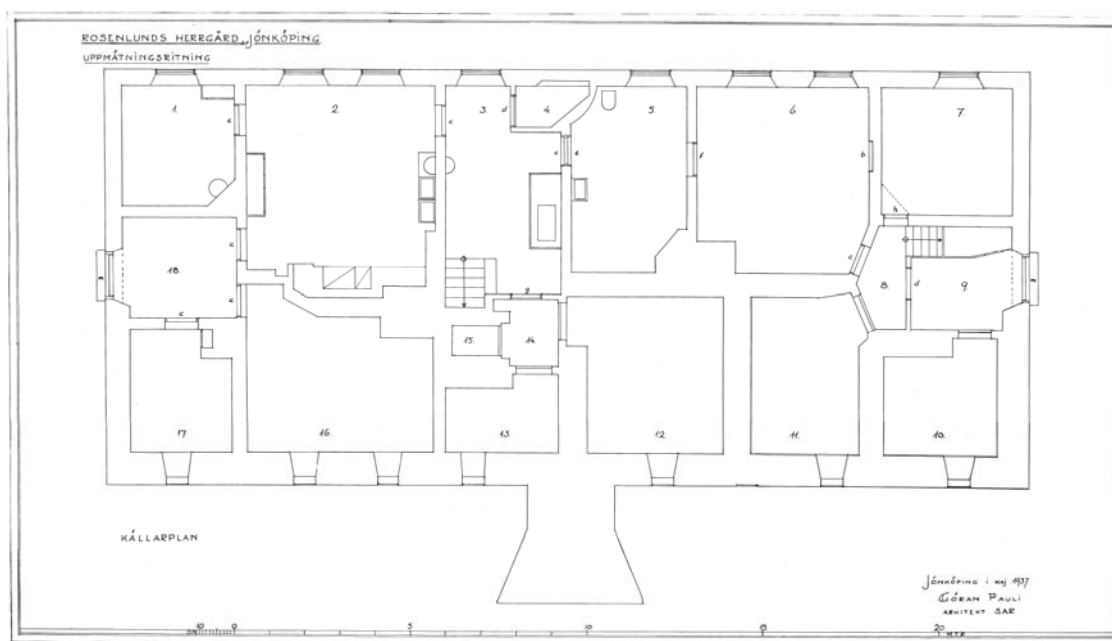

Huvudvåningen

Huvudvåningens plan består av dubbla rumsfiler på långsidorna och med tre rum på gavlarna. Dess ursprungliga planform framgår tydligt av den uppmättningsritning som gjordes 1937 av Göran Pauli och av bouppteckningar från 1820-talet och 1840-talet. Huvudentrén är i mittaxeln och från denna kom man ursprungligen in till en förstuga med nedgång till källaren och uppgång till vinden. Förstugan kallades även Garderoben och den var indelad i olika avdelningar. Förstugan ingick i den främre rumsfilen. Denna bestod mot söder av en stor sal, matsal, det största rummet i våningen och som gick ut mot gaveln. Detta rum uppdelades på 1940-talet i två rum. Nedgången till det ursprungliga köket i undervåningen låg även på denna sida i direkt anslutning till salen. På den andra sidan om den stora förstugan mot norr bestod rumsfilen av ett större rum som från början var ett sällskapsrum men även sovrut. Det tjänade förmodligen även som arbetsrum. Vidare mot gaveln i norr avslutades rumsfilen av ett mindre rum, Röda kammaren, som från början var ett sovrut, men som på 1940-talet inreddes till kök. Rumsfilen hade i linje satta dubbeldörrar som var förskjutna mot ytterväggarna. Från förstugan kom man rakt fram mot väster in i rumsfilen mot parksidan ut mot Vättern. Denna bestod av fem rum. Det mellersta med tre fönsteraxlar var det största och kallades förmak, Gula förmaket. Det var ett sällskapsrum. Därpå följer två lika stora rum, på var sida. Det mot norr

kallades Blå förmaket, ett sällskapsrum och det mot söder Frökens rum, ett sov - och sällskapsrum. Mot gavlarna fanns slutligen två mindre rum, kammare. Det mot norr benämndes från början sängkammare och det mot söder gästkammare. Intill det södra fanns ett rum på gavelns mitt som ursprungligen kallades rummet innanför salen. Det användes även som sovrum. Intill den norra kammaren fanns ett på samma sätt lagt rum som från början bör ha tjänat som förstuga med nedgång till källarvåningen. Rumsfilen mot väster hade även dubbeldörrar förlagda närmare ytterväggarna. Rummen mot gavlarna hade mot byggnadens mitt enkeldörrar medan de två övriga förbindelsedörrarna mellan rumsfilerna var dubbla. Nio rum i denna våning hade från början eldstäder i form av kakelugnar. Två av dessa är bevarade från byggnadstiden. De rum som saknade eldstäder var förstugorna.

Källarvåningen

Källarvåningen är helt uppförd i tegel. Planindelningen motsvarar i sina huvuddrag huvudvåningens, men är uppdelad på fler rumsenheter och består av två rumsgrupperingar. Ursprungligen kom man in genom två gavelingångar och från en trappa till huvudvåningen. På 1940-talet upptogs en ny ingång mot parken i väster. Den västra rumsgruppen börjar i söder med en källaringång och en förstuga. Från förstugan är sedan en ingång till köket. Från köket når man ett mindre bostadsrum, Jungfrukammaren, från vilken en fil av källarrum sträcker sig mot norr. Först köket och sedan ett rum med trappa till övervåningen och ingång till de bakre källarrummen. Detta rum har senare utvidgats och indelats till flera rum. Därefter tre rum som från början var bostadsrum. Två kallades Herrernes rum och ett Betjentkammaren. Mot norr fanns i mittdelen av gaveln en förstuga. Dessa rum har alla träbjälklag. Den östra rumsgruppen består från söder av ett par förrådsrum med träbjälklag och följs sedan av en grupp källarrum med slagna valv av tegel tillsammans sex stycken. Av dessa är tre av större storlek och de har endast haft sina ingångar från förstugor mot väster. Dessa var till sin funktion svala förrådsrum för livsmedel. De två källarrummen mot norr inreddes på 1940-talet till skyddsrum. Rummen i denna våning har senare haft en rad olika funktioner.

Vindsvåningen.

Vindsvåningen nåddes ursprungligen genom en trappa från förstugan i huvudvåningens mitt och förmodligen även genom en trappa från den norra förstugan i huvudvåningen med sin trappförbindelse till källarvåningen. Det är denna trappförbindelse som idag utgör vindstrappa. Vinden har ej haft inredda rum utan endast vindskontor avgränsade med brädväggar. Takstolarna är tätt satta förmodligen för att kunna bära upp det tunga skiffertaket. De ligger öppna och är även uppstaplade mot vindsbjälklaget. De två murstockskomplexen upptar en del av vindens mittparti. Genom fönsteröppningarna i frontonerna får vindslokalerna ljus. Av den äldre vindsinredningen märks särskilda torkställningar för tvätt.

Skyddsvärda delar

Exteriören

Byggnadens fasader och tak har idag i stort sett samma utformning som när huset tillkom på 1780-talet. Några byggnadstekniska utformningar karaktäriserar den höga kvalitet som huset gavs. Fasadindelningen med rustikband är väl avvägd och återhållsam i sin form. Reveteringen är lagd på påspikade tegelplattor vilket var ett dyrbart men hållfast material. De utsparade fönsterfodren är till sin form typiska för denna tid men sällsynta till sin utformning. Våningsbandet och hörnrustiken av sandsten i källarvåningen är av stort värde. Denna utformning är ovanlig i norra Småland, där det i reveterade hus sällan användes natursten i fasaderna. Frontonerna har här fått en mycket rikt snidad dekor vilket även är mycket ovanligt för byggnader i detta område. Skiffertaket är förmodligen levererat från Fredriksbergs skifferbrott i Jönköpings län. Endast ytterligare tre tak på profanbyggnader av större storlek har av vad som hittills framkommit varit belagda med skiffer i Jönköpings län kring 1700-talets slut. Skiffertaket har därför ett mycket stort kulturhistoriskt värde.

Interiören

I interiören är rumsfilerna med sina dubbeldörrar karaktäristiska för det sena 1700-talet. Först på 1940-talet togs de yttre rummens dörrar mot rumsfilen bort.

Taken har ursprungligen varit väv- och pappspända. Senare har de pappspänts och även inkläatts med plattor. Några kan från början varit målade brätdak, särskilt i mindre och enklare rum.

Av inredningssnickerierna är särskilt dörrarna välbevarade. De var ursprungligen gråmålade. Flera dörrar har utanpåliggande låskistor av mässing. Även delar av listverken i de mellersta rummen i den västra rumsfilen är välbevarade. Mycket av äldre listverk kom att tas bort vid renoveringen på 1940-talet och därför har många rum enkla listverk. Det mellersta rummet mot väster har bevarade och restaurerade väggdekorationer målade på en klining som vill imitera putsade stenvägg. Dekorationerna är indelade i fält med målade bladslingor och kartuscher i ett återhållsamt formspråk. Ursprungligen hade alla rum i denna våning dekorationsmåleri på klining enligt vad som framkom vid ombyggnaden på 1940-talet. Denna ursprungliga klining är förmodligen till stor del bevarad under senare ytskikt. Endast i detta rum har dekorationsmålningen på

kliningen tagits fram igen. Det skulle troligen vara möjligt att konservera och restaurera samma typ av väggmålningar även i andra rum som idag är täckta av senare tapetseringar och påsatta spånskivor som i sin tur varit underlag för tapetsering. Det finns idag få bevarade väggmålningar av detta slag i norra Småland. Målade dörröverstycken med figurmotiv har funnits i åtminstone två rum. Tre sådana finns bevarade i läns museets samlingar och tre till är kända och i privat ägo.

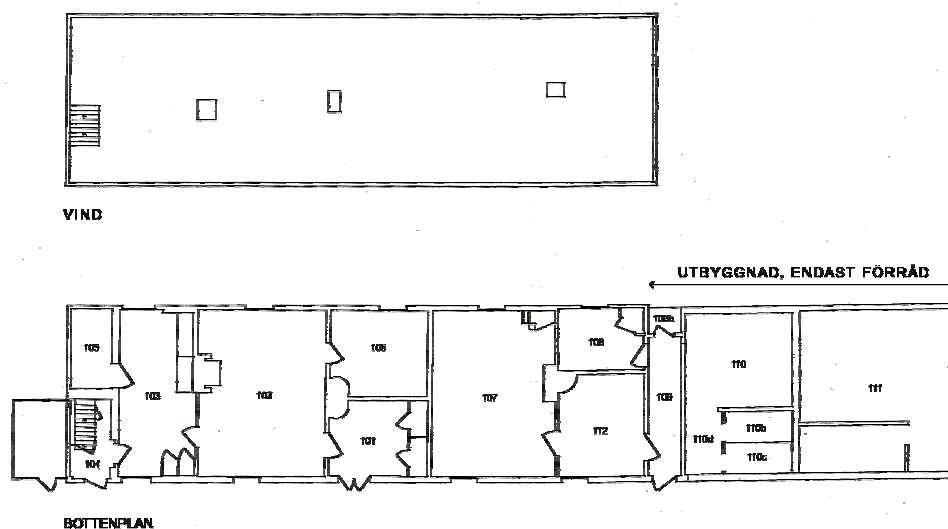
Golven var ursprungligen brädgolv. Några golv har på 1940-talet belagts med ekparkett. Det är de tre mittersta rummen mot parksidan och det stora rummet norr om entrén. Dessa golv är idag övertäckta med linoleummattor. Andra golv har förnyats med bräder. Senare har många golv belagts med linoleummattor och även plastmattor. Av äldre eldstäder finns några bevarade. I huvudvåningens två mellersta rum mot väster finns idag två kakelugnar från byggnadstiden av hög kvalitet. Ytterligare två kakelugnar finns i detta våningsplan. En är från 1800-talets mitt och en från sekelskiftet 1900.

I källarvåningen är källarrummen med slagna valv särskilt värdefulla. Det mest skyddsvärda rummet är köket med till stor del bevarade spismurar. Här finns även ett talrör till den övre våningen.

Vindsvåningen är inredningsmässigt det minst förändrade våningsplanet i byggnaden. Av särskilt värde är de torkställningar av trä som finns i delar av vinden.

De förändringsskeden som särskilt påverkat byggnadens interiör var en uppdelning till två lägenheter i mitten av 1890-talet. Då tillkom även en del nya snickerier och bl a ett nytt vindfång i entrén. Förändringarna var mycket skonsamma mot den äldre inredningen som vid denna tid var ungefär hundra år gammal. Den ombyggnad som mest påverkat interiören ägde rum 1942. Då tillkom bl a en uppdelning av den stora salen till två sovrum och en del andra mindre rumsförändringar som var avsedda att tillgodose nytt badrum och nya toaletter och ett nytt kök med serveringsrum. Vid denna ombyggnad kom ytskikten att till stor del att förnyas. Främst kläddes väggarna med träfiberskivor som sedan tapetserades och golvens ytskikt förnyades med bl a ekparkett i några rum. Den rena restaureringsinsatsen bestod av att målningarna i mittrummet mot parksidan togs fram och konserverades. Trots en hel del förändringar var man skonsam mot den äldre inredningen och det gällde särskilt i rummen mot parksidan.

**ROSENLUND HERRGÅRD
"ANNEXET"**

- arbetsmaterial -

Flygelbyggnaden

Flygelbyggnaden har från början varit två åtskilda byggnader, med 1,5 meters mellanrum. I ett försäkringsbrev från 1896 betecknas den södra delen som inspektorsbyggnad med mejerilokal. Den bestod av en inspektorslokal med förstuga, två kök, och tre boningsrum samt mejerilokal med två rum varav ett var kylrum. Vinden var oinredd. Inspektorsbyggnaden var enligt samma källa uppförd 1845 och den hade genomgått en grundlig reparation år 1895. I värderingsbrevet kan man vidare läsa att byggnaden är i timmer med en gulmålad brädbeklädnad och har ett tegeltak på bräder. Den norra delen var då brygghus och inrymde förutom bryggstuga även en vedbod. Byggnadsåret för brygghuset är inte angivet i försäkringsbrevet.

Byggnadens bostadshusdel som var inspektorsbostad är en timmerbyggnad klädd med locklistpanel. Den har fem fönsteraxlar och fasaden mot gårdsinfarten har en ingångsdörr i den södra fönsteraxeln och en ingång i mittaxeln framför vilken är tillbyggt en veranda. I vindsvåningen finns på framsidan ovan fönstren mindre halvmånformade fönster. Baksidan har fem fönsteraxlar och saknar vindsfönster som här ersatts av rektangulära öppningsbara luckor. Byggnaden är idag målad i en grå oljefärg men var under slutet av 1800-talet gulmålad. Troligen var den gulmålad då den byggdes på 1840-talet. Taket är belagt med lertegel.

Rumsindelningen består idag av tre rum som upptar hela husets bredd och sex som är avdelade i bredd. Från söder ligger en farstu med en trappa till vinden och en ingång till det intilliggande köket. Bakom detta ett tidigare kylrum med ingång från köket. Köket upptar hela husbredden. Från köket finns sedan en ingång till ett större bostadsrum som upptar hela husbredden och vidare mot norra sidan dörrar till två rum. Det främre rummet är en farstu i husets mittaxel och det har ytterdörrar och en framförliggande veranda. Det bakre

rummet har fönster mot baksidan. Norr om dessa rum finns ett genomgående stort bostadsrum utan ingångar till de tidigare rummen. Tidigare fanns en ingång till farstun från detta rum. Vidare norrut finns två rum med dörrar till det stora rummet. Rummet mot baksidan har varit ett mindre kök och det främre ett bostadsrum. Båda dessa rum har utgångar till den förbindelsegång som skapats mellan de båda sammanbyggda husen. Här avslutas denna byggnad och förbindelsegången tar vid till det tidigare bryggghuset.

Vinden som nås genom den södra ingången har tidigare även haft en uppgång i byggnadens mitt. Vinden är oinredd och får sitt ljus genom de halvmånformade vindsfönstren på framsidan.

Byggnadens disposition har förändrats under olika tider. Främst har den inrymt bostäder och bostadsrum men även beredningsrum för mjölkhantering.

Fasadutformningen med träpanelen och fönstersättningen har ett stort kulturhistoriskt värde. Av interiören är det rumsindelningen och en del fast inredning i form av snickerier och dörrar. Det finns även några eldstäder och kakelugnar som utgör värdefulla delar av den äldre inredningen.

Uthusdel, tidigare bryggghus.

Denna är idag sammanbyggd med inspektorsbostaden. Denna byggnad är uppförd av liggtimmer, är klädd med brädpanel och har två dörrar i anslutning till den sammanbyggda gången och en dörr på norra gaveln. Taket är idag klätt med korrugerad plåt men har tidigare varit klätt med tegel. Interiören består idag av två avgränsade rumsenheter. Denna byggnadsdel är ett tidigare bryggghus och den enda av de egentliga uthusbyggnaderna i herrgårdsanläggningen som är bevarad. Byggnadens kulturellhistoriska värde är fasaderna och rumsindelningen.

Byggnadernas kulturhistoria och miljövärde.

Huvudbyggnaden är till både sitt yttre och inre en mycket värdefull kulturhistorisk byggnad. Detta gäller även flygelbyggnaden som är en viktig länk i herrgårdsmiljön. Den är den enda äldre bevarade gårdsbyggnaden. Tillsammans utgör de med den omgivande parken en kulturhistoriskt värdefull miljö.

Herrgården har varit ett riktmärke för Rosenlundsområdet både från sjösidan och från höjdsträckningarna väster om staden. Från den intilligganden landsvägen, som var riksväg mot Stockholm, var anläggningen väl synlig. Den kom därför tidigt att uppmärksammas och har beskrivits i flera reseskildringar om stadens omgivning.

Anläggandet av Rosenlunds herrgård får ses som ett intressant exempel gårdar och bostadshus i och kring staden där tjänstemän och då ofta jurister knutna till Göta hovrätt bosatte sig och byggde upp egendomar under 1700- och 1800-talet. Många av dessa jurister var adelsmän. Egendomarna fungerade på ett likartat sätt som malmgårdarna kring Stockholm och landerierna kring Göteborg. De kunde även ägas och byggas upp av välbeställda borgare och då särskilt handelsmän. Rosenlund kom att bli en av de främsta och mest bärkraftiga etableringarna av detta slag i Jönköpingstrakten.

Herrgårdsbyggnadens höga byggnadstekniska och estetiska värden ställer den i en grupp för sig vad gäller byggnader i länet kring sekelskiftet 1800. Till denna grupp hör i övrigt några stadsgårdar i centrala Jönköping och några herrgårds- och bruksbyggnader i Jönköpings län. Gemensamt för dessa var att de hade bruksägarfamiljen Stedt som ägare eller hade nära anknytning till denna släkt. Familjen Posse på Rosenlund var genom ingifte nära släkt. Den arkitektur som denna byggnadsgrupp representerar har en stilmässig inspiration av de rådande klassicistiska idealen. På riksplanet kom dessa att förmedlas av ledande arkitekter och då särskilt av Carl Fredrik Adelcrantz. Något arkitektnamn har inte kunnat beläggas till denna byggnadsgrupp i länet. En direkt inspiration bör ha getts och tagits upp och den kom förmodligen att vidareförmedlas av de regionalt verksamma byggmästarna och särskilt då stads- och länsbyggmästarna i Jönköping.

Rosenlunds herrgård är ett även ur rikssynpunkt värdefullt exempel på en klassicistisk herrgårdsbyggnad från det sena 1700-talet. Ett utmärkande drag är att en medveten planering varit vägledande för dess utformning. Idag förmedlar herrgården till oss de arkitekturideal som var rådande i det sena 1700-talet där byggnader och landskap utgjorde en helhet.

Referenser

Tryckta källor

Holm, Ernst G. Rosenlund. Torpet som blev en mönstergård. I: Jönköpings-Posten 1942 08 07.
Allvin, Jonas. Strödda anteckningar angående Jönköpings stad och dess omgivning. Jönköping 1839.
Odencrantz, Th. Aug. Försök till Beskrifning öfver Ljungarums Socken i Jönköpings län. I: Jönköpings läns K:gl Hushållnings Sällskaps Handlingar. Jönköping 1818.
Åsgrim-Berlin, Agneta. Jönköpings promenader. Jönköping 1994.
A6 och Ryhov, Ljungarum, Rosenlund, Vättersnäs, Österängen samt Ekhagen i Jönköping.
Kulturhistorisk utredning och förslag till bevarandeprogram. Jönköpings läns museum Rapport nr 25.
Jönköpings kommun Stadsarkitektkontoret 1/88. Jönköping 1989.

Otryckta källor

Byggnadsminnesutredning angående Rosenlund, Länsstyrelsen i Jönköpings län, 1992.
Rosenlundsområdet, norr om Huskvarnavägen. Bebyggelsehistorisk bakgrund. Kulturhistorisk utredning av Britt-Marie Börjesgård, Jönköpings läns museum 2001.
Rosenlund-underlag till gröstrukturplan och program för detaljplan. Av G Holmberg-Karlsson, Planavdelningen, Stadsbyggnadskontoret, 1997.
Rosenlunds herrgård- ett kulturhistoriskt landmärke. Faktablad av Bo E Karlson. 2003.

Arkiv

Brandförsäkringsverkets arkiv, Stockholm..
Brandförsäkringsbeskrivningar. Rosenlund år 1897, 1906.

Göta hovrätts arkiv, Jönköping.
Bouppteckningar. G M Posse 1826, M Posse 1842.

Jönköpings läns lantmäterikontor, Jönköping.
Kartor, Rosenlundsområdet.

Jönköpings läns museum, arkivet.
Handlingar, kartor, ritningar, bilder, foton.

Jönköpings stadsarkiv, Jönköping.
Byggnadsnämndens arkiv, Byggnadsritningar, Rosenlunds herrgård.

Stadsbyggnadskontoret, Jönköpings kommun.
Byggnadsritningar, Rosenlunds herrgård. Kartor, Rosenlundsområdet.

Tekniska kontoret, Jönköpings kommun.
Ritningar och handlingar, Rosenlunds herrgård.